

HERSTELRECHT IN BRUSSELE WIJKEN

IS ER EEN ALTERNATIEF VOOR DE GAS-BOETES?

Enige tijd geleden berichtten de kranten dat de stad Antwerpen het afgelopen jaar drie procent minder gasboetes heeft uitgeschreven (De Morgen, 10 april 2014). Burgemeester Bart De Wever kwam de cijfers toelichten met de argumentatie dat de aberraties in het GAS-beleid eruit moesten, omdat anders het draagvlak voor de gas-wetgeving dreigt af te kalven.

Deze matigende aanpak kan natuurlijk op verschillende manieren gelezen worden. Voorstanders van de GAS-wetgeving zullen met vuur verdedigen dat de geest van de wet moet worden gehandhaafd door absurditeiten en misbruiken weg te snijden. Tegenstanders zien het terugdringen van misbruik als het bewijs dat de wetgeving zelf een miskleun is. De GAS-wetgeving is gewoon een verkeerde aanpak van overlast. De spirit van dat wettelijk kader ademt repressie, wekt verzuring in de hand, maar biedt geen constructieve oplossingen voor problemen onder burgers. De beperkte rechtswaarborgen zijn een aanfluiting van de rechtstaat: een vage rechtsgrond, willekeur van GAS-ambtenaar, geen onafhankelijke rechter die oordeelt.

Is er dan mogelijk een concreet alternatief? Welke andere aanpak voor overlast dient er zich dan aan? In de marge van het strafrecht heeft er zich sinds een twintigtal jaren, in België, Europa, maar ook op andere continenten, een gedachtegoed en web van praktijken ontwikkeld, bekend onder de naam herstelrecht of Restorative Justice. (Braithwaite, 1999) Slachtoffer - dader bemiddeling, family group conferences, peace making circles, sentencing circles: het zijn allemaal methodieken en programma's die uitgaan van het vertrouwen dat burgers, met voorbereiding en begeleiding

Erik Claes, Minne Huysmans, Iman Lechkar, Nele Gulinck ¹

door een neutrale bemiddelaar, zelf hun conflicten kunnen bespreken en oplossen.

Sporen van de bemiddelingsgedachte zijn ook terug te vinden in de GAS-wetgeving zelf. Voor minderjarige overtreders is een voorafgaand bemiddelingsaanbod verplicht. Maar er is meer: pleitbezorgers van herstelrecht zijn er ook van overtuigd dat een herstelrechtelijke aanpak maatschappelijke verzuring op termijn kan terugdringen. In een herstelrechtelijke cultuur zullen burgers, begeleid door een bemiddelaar, zelf constructief hun conflicten bespreken, alvorens een GAS-ambtenaar een overtreding te laten vaststellen. Is herstelrecht dan geen alternatief voor GAS-boetes? Of is het veeleer complementair?

AGENDA VAN DEZE BIJDRAGE

Tegen de achtergrond van deze vragen stellen wij in deze bijdrage lopend onderzoek voor omtrent het initiëren van herstelrechtelijke initiatieven in een Brusselse, grootstedelijke context. Dit onderzoeksproject (november 2013-november 2015) is een actie-onderzoek dat uitgaat van de HUBKAHO (Hogeschool universiteit Brussel - Katholieke Hogeschool) en gefinancierd wordt door PWO-middelen (Praktijkgericht Wetenschappelijk Onderzoek). Het project test herstelrechtelijke methodieken uit in twee Brusselse wijken (de Anneessenswijk en de Begijnhofwijk). Het beoogt tegelijk stedelijk sociaal werkers vertrouwd te maken met een herstelrechtelijke aanpak, herstelrechtelijke methodieken en bemiddelingsvaardigheden.

Zonder een rechtstreeks antwoord te geven op de vraag hoe en in welke mate een

herstelrechtelijke aanpak zich aandient als een volwaardig alternatief voor (dan wel als een aanvulling van de) GAS-wetgeving, willen wij in wat volgt aangeven wat een herstelrechtelijke benadering tot een beloftevol denk- en handelingskader maakt in de context van grootstedelijke conflicten. We wijzen daarbij ook enkele knelpunten en uitdagingen aan. Tegelijk leggen we uit hoe we het herstelrechtelijk potentieel in het kader van genoemd onderzoeksproject concreet willen uitproberen.

SCHURENDE NETWERKEN EN HET VEILIGHEIDSDISCOURS

Als onderzoekers van genoemd HUBKAHO-project nemen we de Brusselse, grootstedelijke context als uitgangspunt. Superdiversiteit is hier een belangrijk sleutelwoord: de helft van de bevolking heeft een niet-Belgische etnisch culturele achtergrond. Brussel telt naar schatting 170 nationaliteiten (Holemans, 2012). Een veelkleurige diversiteit van sociale netwerken kruisen elkaar in stedelijke openbare ruimtes (straten, parken, pleinen, metrostations). In Brusselse wijken met een grote bevolkingsdichtheid schuren die netwerken gemakkelijk tegen elkaar aan, wat aanleiding geeft tot conflicten, spanningen en normoverschrijdend gedrag. Deze spanningen vragen om aansturing. Onbeheerd gelaten, leiden ze mogelijks tot geweld, extremisme, racisme en xenofobie.

Daarnaast is ons vertrekpunt dat heel wat spanningen tussen sociale netwerken in belangrijke mate teruggaan tot spanningen tussen sociale netwerken en hun institutionele omgeving: gebrek aan groene leefruimte, gebrek aan degelijke woningen, gebrek aan degelijk onderwijs, gebrek aan werk, leegstand, verloedering, etc...

Hoe met die schurende netwerken omgaan? In de stedelijke omgeving circuleren twee grote referentiekaders.

Het eerste kader, dat zich sterk via media en politiek verspreidt, is het veiligheidsdiscours. Dit verhaal leest spanningen en conflict als overlast en normoverschrijdend gedrag van groepen dat als problematisch wordt gedefinieerd (jongeren, daklozen, illegalen). Die overlast draagt bij tot onveiligheidsgevoel in buurten en wijken. Het veiligheidsdiscours spreekt overheden aan om die overlast (schadelijk, storend of risicovol gedrag) terug te dringen via straffen, boetes, en preventie-maatregelen (aanwezigheid van politie, stadswachters). Door een combinatie van repressie en preventie zouden burgers hun veiligheidsgevoel herwinnen. Hoe populair dit veiligheidsdiscours ook moge zijn, het bevat een onvermijdelijke kost. De weerstand die de nieuwe gaswetgeving heeft uitgelokt bij het middenveld, bij jongeren en middenveld-organisaties illustreert hoezeer het veiligheidsdiscours zich vooral richt tot de effecten van schurende, sociale netwerken, hoezeer dit veiligheidsdiscours een ongecontroleerde machtsconcentratie bij (lokale) overheden kan mobiliseren, maar ook hoezeer dit discours gemakkelijk leidt tot criminalisering van maatschappelijk kwetsbare groepen (Bourbeau, 2011)

SCHURENDE NETWERKEN ALS KANSEN VOOR STEDELIJK BURGERSCHAP

Tegenover dit veiligheidsdiscours staat er een tweede referentiekader dat schurende netwerken in publieke ruimtes vooral ziet als kansen om op een gelijkwaardige wijze samen te leven. Niet veiligheid, maar groei en maatschappelijke ontwikkeling staan hier centraal. Dit referentiekader wordt in Brussel gedeeld door een netwerk van sociale en sociaal - cultureel werk organisaties en richt zich op het opbouwen van de samenleving. Deze organisaties nemen conflict en onveiligheid bewust niet als uitgangspunt, maar plaatsen hun acties samen met de stedelijke bewoners

in het teken van samen handelen, samen leren, samen opkomen voor gelijke toegang tot grondrechten. Schurende netwerken verschijnen dan als kansen tot het ontwikkelen van stedelijk burgerschap. Ook dit tweede referentiekader kampt met moeilijkheden, omdat het zeer sterk uitgaat van spontaneïteit en vanzelfsprekendheid van sociale cohesie en gedeelde belangen (Storme, 2013).

Daartegenover staat echter een superdiverse stedelijke omgeving die zich precies kenmerkt door een veelheid van belangen en noden die elkaar doorkruisen, die met elkaar botsen en die onvermijdelijk leiden tot spanningen en frustraties. Heel wat organisaties en hun sociaal werkers lopen dan aan tegen de vraag: hoe met die verscheidenheid van belangen op een constructieve wijze omgaan?

HERSTELRECHT ALS ALTERNATIEF REFERENTIEKADER?

In het HUBKAHO project 'Herstelrecht in Brussel' schuiven we de herstelrechtelijke benadering naar voren als een mogelijk, derde referentiekader dat de pijnpunten van de twee vorige referentiekaders mogelijks kan neutraliseren. Het project

beoogt meer concreet uit te testen of :

1. het herstelrechtelijk verhaal kan dienen als breed denkkader om met schurende netwerken in een Brusselse, grootstedelijke context om te gaan,
2. de herstelrechtelijke methodieken een dynamiek van conflicttransformatie kunnen teweegbrengen,
3. die herstelrechtelijke methodieken kunnen worden ingebed in de praktijken van het stedelijke sociaal werk.

Als onderzoekers van dit project staan we niet alleen in het uitproberen en verder ontwikkelen van herstelrechtelijke know-how. Ons project wordt gedragen en gevoed door een lopend Europees project (2012-2016): *Developing alternative understandings of security and restorative justice approaches in intercultural settings within democratic societies*, gefinancierd door de Europese Commissie binnen het seventh framework programme. Dit Europees project verzet zich tegen het veiligheidsdiscours in interculturele settings en beoogt een alternatief, herstelrechtelijk denkkader uit te werken vanuit actieonderzoek in een vijftal Europese

interculturele settings (Oostenrijk, Noorwegen, Hongarije, Servië, Verenigd Koninkrijk).

Net zoals de Europese onderzoekers, gaat het lokale, Brusselse project uit van de mogelijkheden van herstelrecht. De herstelrechtelijke filosofie is immers gebouwd op methodieken die op een constructieve wijze met conflicten omgaan. Via deze methodieken leren sociaal werkers zich als bemiddelaars te bewegen in een verscheidenheid van conflicterende noden en belangen. In wat volgt schetsen we deze herstelrechtelijke filosofie in enkele krachtlijnen.

VIJF KRACHTLIJNEN

Het herstelrechtelijke verhaal kent verschillende versies met telkens verschillende accenten, maar in één of andere gedaante komen een vijftal krachtlijnen steeds terug.

1. Herstelrechtelijke praktijken zoals bemiddeling of een bredere gesprekskring reduceren criminaliteit niet tot een overtreding van een maatschappelijke of strafrechtelijke norm, maar hebben ook aandacht voor de subjectieve beleving van elke betrokken partij. Hun eigen kijk op de gepleegde feiten, de oorzaken en gevolgen krijgen aandacht en worden voorwerp van dialoog (Pali & Pelikan, 2010). Recht op spreken en gelijk respect voor de partijen zijn belangrijke sturende waarden.

Met deze krachtlijn dient herstelrecht zich aan als een aantrekkelijk, alternatief referentiekader. De conflictbeleving van alle betrokken partijen wordt niet onder de mat geschoven. En tegelijk bieden de verschillende perspectieven van de verschillende betrokkenen ruimte voor het in kaart brengen van diepere noden en belangen.

2. Een herstelrechtelijke benadering vertrekt van het vertrouwen dat conflictpartijen zelf

hun conflicten/delicten kunnen bespreken en zelf kunnen bijdragen tot conflictoplossing (Christie, 1977). Eigenaarschap van het conflict en participatie zijn belangrijke sturende waarden, wat herstelrecht maakt tot een volwaardig democratisch project (Claes & Van Daele, 2012). Voorstanders van herstelrecht proberen praktijken uit die betrokken partijen ondersteunen in hun vermogen tot conflictoplossing in en met de samenleving. Maar meer nog: ze ondernemen acties om burgers in de samenleving te overtuigen dat conflicten, en zelfs delicten, voorwerp kunnen zijn van dialoog. Voorstanders van herstelrecht spreken hier de samenleving

aan op coöperatief burgerschap. Herstelrecht wordt gedragen door de overtuiging dat conflicten kansen zijn voor burgerschap, waar alle betrokkenen, niet alleen dader en slachtoffer, een constructieve, maatschappelijke verantwoordelijkheid in kunnen opnemen.

Ook deze krachtlijn maakt herstelrecht tot een beloftevolle derde weg tussen het veiligheidsdiscours, enerzijds, en het discours van opbouwwerkers, anderzijds. Herstelrecht erkent de frustratie en onvrede van overlast, van spanningen tussen individuen en groepen, maar beoogt conflicttransformatie door het stimuleren van participatie en burgerschap. Herstelrecht profileert zich bovendien als antwoord op maatschappelijke verzuring, zonder de ernst van conflicten en normoverschrijdend gedrag uit de weg te gaan.

3. Een herstelrechtelijke benadering is gegroeid als kritiek op de klassieke strafrechtspleging. Tegenover het abstracte, formele karakter van het strafrecht, staat de informele, concrete praktijk van slachtoffer - dader bemiddeling, of een brede peace making circle, waar alle betrokken partijen (magistraten inclusief) als gelijkwaardige partijen het woord krijgen. Tegenover het bestraffende, verwijtende, vergeldende strafrecht staat een web van praktijken die gericht zijn op een constructieve, leefbare oplossing voor de toekomst. Herstelrecht staat in het teken van herstel, en niet in het teken van een bewuste leedtoevoeging (Walgrave, 2007). De rechtvaardigheid die beoogd wordt is restorative justice, en niet: punitive justice. Tegenover een eenzijdige, verticale communicatie uitgaande van magistraten, staat een meerzijdige, horizontale communicatie tussen partijen. Waar de strafrechter oordeelt, daar faciliteert en ondersteunt de bemiddelaar het gesprek.

Het spreekt voor zich dat herstelrecht zich hier distantieert van een punitieve logica

die onvermijdelijk in de GAS-wetgeving ingebakken zit. Maar tegelijk loert hier ook een valkuil. Door de focus sterk op het klassieke strafrecht te leggen, dreigen voorstanders van herstelrecht gemakkelijk uit te gaan van de vanzelfsprekendheid van criminaliseringsprocessen. Herstelrecht ziet zich als een alternatieve respons op crimineel gedrag, maar in de context van de GAS-wetgeving rijst de vraag precies of de 'overlast' wel crimineel gedrag is. Verdient datgene wat als overlast benoemd wordt, wel een punitieve ingreep door de overheid? Herstelrecht gaat vaak uit van de eenduidigheid van een slachtoffer versus een dader, maar in de context van schurende sociale netwerken is het niet eenduidig wie nu slachtoffer en wie nu dader is. Het is zelfs de vraag of deze labels (slachtoffer, dader) wel toepasselijk zijn. Zijn opdringerige bedelaars daders en verveelde toeristen slachtoffers? Is een wildplasser een dader en een passant een slachtoffer?

4. De confrontatie met de logica van het strafrecht, staat niet enkel in het teken van kritiek. De klassieke strafrechtspleging heeft zelf ook iets te bieden (Aertsen, 2006). Het heeft de herstelrechtelijke filosofie gevoelig gemaakt voor het belang van de rechtsstaat en van rechtswaarborgen. Een van de verworvenheden van het moderne, klassieke strafrecht is dat het geweldsmonopolie van de staat begrensd dient te worden met beschermingsmechanismen: het recht op verdediging, het vermoeden van onschuld, toegang tot een onafhankelijke rechter, een helder wettelijk kader dat gedrag strafbaar stelt, proportionaliteit van de straf. Al deze beginselen en grondrechten zijn erop gericht het machtsonevenwicht tussen verdachte/beklaagde en de straffende overheid te compenseren. Voorstanders van herstelrecht hebben hier van magistraten en advocaten geleerd hoe belangrijk deze rechtswaarborgen zijn, ook in een informele bemiddelingspraktijk.

Meer concreet kondigt herstelrecht zich als beloftevol aan, precies omdat zijn pleitbezorgers niet zullen nalaten de uitholling van de rechtsstaat door de GAS-wetgeving aan de kaak te stellen. Tegelijk zijn herstelrechtelijke praktijk-werkers zich sterk bewust van machtsoneven-wichten in negotiatie-gesprekken. In de hoedanigheid van bemiddelaars bezitten zij de know-how om meerzijdig partijdig te zijn en alle betrokken partijen gelijk gewicht te geven in overleg en conflictoplossing. Deze bemiddelende, meerzijdig partijdige expertise belooft een welgekomen aanvulling te zijn op de expertise van de stedelijk sociaal werker in conflictsituaties.

5. Ontstaan als kritiek op het klassieke strafrecht is herstelrecht gericht op sociale verandering, op justitiële hervorming, op het realiseren van het ideaal van participatieve en communicatieve justitie (Claes & Van Daele, 2012). Aanhangers van herstelrecht hebben het ideaal van een justitieel systeem voor ogen dat zijn argwaan en drang naar controle tempert, zich bewust is van zijn eigen beperkingen en zoveel als kan het conflict teruggeeft aan de partijen (subsidiariteit), de conflictpartijen in hun krachten zet, hen erkent en aanmoedigt in hun gezamenlijke, participatieve inspanningen (empowerment). Op het eerste gezicht is deze sterke gerechtelijke oriëntatie van herstelrecht wat vreemd voor stedelijk sociaal werkers die grootstedelijke conflicten buiten de sfeer van justitie willen houden. Niet gerechtelijke hervorming, maar wel het recht op het uitoefenen van fundamentele grondrechten in een grootstedelijke context houdt hen bezig. Toch kan bij nader inzien ook hier het herstelrechtelijk discours inspirerend zijn, omdat het stedelijk sociaal werkers aanzet te pleiten voor hervorming van de GAS-wetgeving in de richting van een participatieve, communicatieve justitie. Een rechtvaardige aanpak van sluikstorten, wildplassen, bedelen is er één waar rechtswaargen gerespecteerd worden, de betrokken partijen worden gesterkt om zelf oplossingen te bedenken, en waar de boete verschijnt als ultieme remedie.

Een herstelrechtelijke benadering bevat heel wat troeven om het veiligheidsdiscours op afstand te houden, om de participatieve logica van stedelijk sociaal werk te omhelzen, zonder de complexiteit van stedelijke conflicten uit de weg te gaan. Een herstelrechtelijke aanpak is participatief, doet recht aan verscheidenheid, staat in het teken van conflicttransformatie, heeft oog voor machtsonevenwichten en is gericht op (gerechtelijke) beleidsbeïnvloeding (Bradt & Bouverne-Debie, 2009) Toch zijn er ook uitdagingen. Waar het herstelrechtelijke verhaal voornamelijk in een strafrechtelijke logica van daders en slachtoffers heeft gestalte gekregen, moet het zich nu voluit vanuit een buitengerechtelijke, stedelijke omgeving ontwikkelen. De institutionele omgeving waarop herstelrecht zich beleidsbeïnvloedend zal moeten richten, is die van lokale overheden, veel meer dan het justitiële systeem op zich.

Met het praktijkgericht onderzoeksproject van HUBKAHO als kader en gevoed door het Europese project, willen wij nu onderzoeken

of deze beloftes concreet kunnen worden waargemaakt. Als onderzoekers op dit project hebben we daarvoor drie strategieën uitgezet.

1. De eerste strategie is conceptueel
2. De tweede strategie is pedagogisch
3. De derde is methodisch en gericht op concrete acties.

In wat volgt lichten we deze strategieën kort toe en geven we reeds verslag van de stand van het onderzoek.

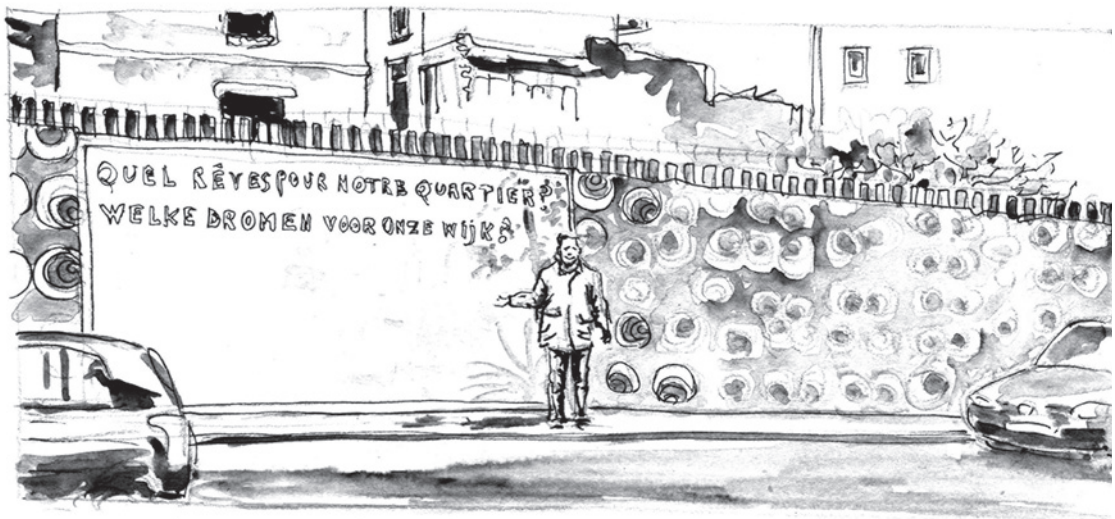
HERSTELRECHT EN ACUPUNCTUUR VAN DE STAD

Opdat een herstelrechtelijke benadering zich kan aanbieden als een alternatief referentiekader, dient het brede verhaal eerst conceptueel te worden hertekend, en dit op maat van de Brusselse, grootstedelijke context. Binnen het kader van het HUBKAHO-project hebben we een viertal belangrijke conceptuele ingrepen uitgevoerd. We stippen ze kort aan.

1. Conflict als uitgangspunt. We gaan niet uit van de gegevenheid van een delict, maar

nemen conflicten en spanningen in de publieke stedelijke ruimte als uitgangspunt. We zien deze spanningen in het licht van uiteenlopende belangen in een dense, diverse omgeving, in het licht van dualisering en sociale ongelijkheid, in het licht van bestuurlijke inertie, maar ook in het licht van spanningen in de identiteitsvorming van groepen en individuen. We zien conflicten als een uitnodiging om stedelijke spanningen gezamenlijk transparant te maken en de gehavende of concurrerende grondrechten en ontwikkelingskansen te benoemen.

2. Acupunctuur van de stad. Vanuit een herstelrechtelijke aanpak zien we conflicten als knooppunten tussen netwerken. Herstelrecht doet aan acupunctuur van de stad door de geblokkeerde energie in die pijnpunten vrij te maken (Lamote & Ampe, 2012). Herstelrecht beoogt niet in de eerste plaats gerechtelijke hervorming, maar wil conflicten in stedelijke, publieke ruimtes ombuigen tot plekken waar burgers gezamenlijk hun toegang tot hun mogelijkheden en grondrechten trachten te ontsluiten (Nussbaum, 2011), waar ze gezamenlijk

hun stedelijke dromen kunnen uittesten en gezamenlijk hun toegang tot fundamentele rechten in de stad kunnen opeisen of negociëren (Plyushteva, 2009). Herstelrecht staat dan in het teken van gelijke toegang tot grondrechten en activeert niet alleen participatief, maar ook politiek stedelijk burgerschap.

3. Een stedelijke blik op herstelrechtelijke praktijken. Vanuit het perspectief van stedelijk burgerschap plaatsen we herstelrechtelijke praktijken in het licht van: 1. het blootleggen en activeren van sociale netwerken. 2. het empoweren van netwerken, 3. Het mobiliseren van vertrouwen bij en tussen de betrokken partijen, 4. het mobiliseren van een tastbaar, projectmatig engagement dat hoop uitademt.

VORMING IN LERENDE NETWERKEN

Denkkaders kunnen prachtig in elkaar steken, kunnen nieuwe inzichten en praktijken in het vooruitzicht stellen. Maar zolang ze niet kunnen neerdalen in de praktijk, zolang ze niet gehanteerd, uitgeprobeerd en inge oefend worden in sociale netwerken, blijven ze in een begripshemel steken. Om die reden hebben we al vroeg in de uitvoering van het project (maart 2014) twee vormingsdagen opgezet voor opbouwwerkers van Samenlevingsopbouw Brussel. Praktijkonderzoeker en bemiddelaar Minne Huysmans bereidde de tweedaagse voor en breidde de coachingscapaciteit uit met een bemiddelaarster van Bemiddelingsbureau Brussel. Achterliggende bedoeling van deze vormingstweedaagse bestond er in de eerste plaats in het netwerk van de opbouwwerkers en dat van professionele bemiddelaars actief met elkaar te verbinden. Het knooppunt was de vormingstweedaagse: opbouwwerkers leerden het herstelrechtelijke verhaal en de bemiddelingsexpertise kennen. Bemiddelaars leerden de noden

en eigenheid van opbouwwerk kennen.

Als onderzoekers hadden we ervoor gekozen de wederzijdse betrokkenheid tussen bemiddelaars en opbouwwerkers te stimuleren door overdracht van expertise. Theorievorming over herstelrecht werd heel zuinig van onderuit aangebracht. Aan de hand van rollenspelen probeerden de opbouwwerkers de meerzijdige partijdigheid uit, oefenden ze de vaardigheid in om verschillende standpunten zorgzaam te confronteren en terug te leiden tot dieperliggende noden en fundamenten.

In dit vormingsproces ontdekten we als onderzoekers het soort van conflicten waarin opbouwwerkers zich bewegen. We ontdekten in welke contexten deze bemiddelingsvaardigheden door opbouwwerkers kunnen worden geadopteerd. Tegelijk stootten we op de eigen positie van de opbouwwerker die in bepaalde contexten en ter bescherming van belangen van maatschappelijk kwetsbare groepen, precies om partijdigheid (in plaats van meerzijdige partijdigheid) vraagt. Vanwege machtsonevenwichten is het dan belangrijk dat de opbouwwerker zijn rol als belangenbehartiger staande houdt en niet vermengt met die van de bemiddelaar.

Doorheen de oefeningen, rollenspelen ontdekten we als onderzoekers dat de conceptuele koppeling van herstelrecht aan stedelijk burgerschap zich vrij snel laat toeëigenen door de opbouwwerkers, precies omdat de finaliteit van grondrechten en het recht op stad hen sterk vertrouwd is. Stedelijk burgerschap blijkt tot het DNA van het opbouwwerk te behoren.

Tijdens de oefeningen (ondermeer tijdens het beoordelen van bemiddelingsovereenkomsten) ontdekten we tevens bij de opbouwwerkers de 'goesting' om de klassieke bemiddelingsmethodieken af te stemmen op hun doelgroepen en op buitengerechtigde conflicten in publieke ruimtes (bv door het gesproken en geschreven woord aan te vullen met beelden en filmpjes). De vormingstweedaagse eindigde precies waar we wilden uitkomen: een gedragen bereidheid bij onderzoekers en opbouwwerkers om alternatieve herstelrechtelijke methodieken uit te testen die schurende netwerken in een grootstedelijke omgeving blootleggen en in kracht zetten. Die bereidheid hebben we hierboven acupunctuur van de stad genoemd.

HERSTELRECHTELIJKE WANDELINGEN EN DIGITAL STORYTELLING

Naast een conceptuele strategie en vormingsstrategie is er dus nood aan een derde onderzoeksstrategie: een strategie van methodiekvernieuwing die we samen met opbouwwerkers en stedelijk sociaal werkers uitdenken en uittesten. In de actuele fase van het onderzoek hebben we samen met Buurtwinkel Anneessens en het lokaal dienstencentrum het Anker (Begijnhofwijk) een aantal bakens/ principes van methodiekvernieuwing uitgezet. Als afronding van deze bijdrage lijsten we enkele van deze principes en hun methodische vertaling op. We willen met deze principes een alternatief herstelrechtelijk kader in concrete sociale werk interventies omzetten.

1. Nabijheid, vrijwilligheid en betrokkenheid. Praktijkonderzoekers en opbouwwerkers wachten geen verwijzing af door politie, gerecht, GAS ambtenaar, maar verkennen de wijkbeleving van de bewoners. De bewoners gidsen ons in knelpuntwandelingen geheel vrijwillig door hun wijk, leggen hun sociaal

netwerk bloot. Ze wijzen conflictzones aan en vertellen hun beleving van die conflicten. Ze vertellen ons over hun dromen voor de wijk. Met dit type van interventies beogen we schurende netwerken bloot te leggen en schenken we aandacht aan de eigen subjectieve beleving, de betrokkenheid, de noden en mogelijks gehavende grondrechten. We doen volle recht aan eigenaarschap van het conflict en reduceren de conflictbeleving niet tot normovertredingen.

2. Samenspraak, tegenspraak en verbeeldend leren. Praktijkonderzoekers en opbouwwerkers brengen een divers groepje van zes wandelaars samen om zelf elk een filmpje te maken van hun conflictbeleving in de wijk. Dit proces volgt de methodiek van digital storytelling. De deelnemer wordt volledig eigenaar (van scenario tot montage) van een digitaal verhaal van een tweetal minuten. De herstelrechtelijke communicatie (uitwisseling standpunten, wederzijds respect, zoektocht naar gedeelde fundamente) wordt opgestart in een beeldende omgeving en in een gezamenlijk proces. Met dit type van interventie beogen we een dynamiek van conflicttransformatie in een constructieve en vertrouwde setting op gang te krijgen, de diversiteit van perspectieven uit te wisselen, gehavende grondrechten te benoemen en via beelden en verbeelding zoeken naar mogelijkheden tot herstel.

3. Openbaarheid en projectgericht werken. Met toestemming van de betrokken buurtbewoners worden de digital stories voor een breder publiek getoond naar aanleiding van een publiek evenement. Zo worden conflicten in de stedelijke ruimte vanuit verschillende perspectieven publiek zichtbaar. Met de projectie van de digital stories (bv. op een blinde muur in een park) organiseren we tegelijk een peacemaking circle. De gesprekskring verbreedt zich zo naar andere buurtbewoners. De facilitator zoekt met de deelnemers

naar mogelijkheden voor een inspirerend, kleinschalig constructief initiatief. Met dit type van interventie beogen we conflicten in de publieke ruimte aan de samenleving zichtbaar terug te geven. In een beeldende omgeving trachten we een stedelijk klimaat te installeren waar conflicten niet hoeven uit te monden in sancties, maar een knooppunt kunnen zijn voor stedelijke solidariteit. Kortom: herstelrecht als acupunctuur van de stad.

BESLUIT

In deze bijdrage hebben we 'Herstelrecht in Brussel', een lopend onderzoeksproject van HUBKAHO, gesitueerd tegen de achtergrond van het maatschappelijk debat rond de GAS-wetgeving. We hebben het project voorgesteld vanuit een breder herstelrechtelijk denkkader dat zich als een alternatief presenteert voor het veiligheidsdiscours zonder het moeilijke thema van grootstedelijke conflicten en spanningen

uit de weg te gaan. We hebben daarbij enkele strategieën toegelicht die een herstelrechtelijke benadering kan laten neerdalen tot een concrete stedelijke sociaal werk praktijk. De komende onderzoeksmaanden zullen ons leren welke mogelijkheden die strategieën bieden en tegen welke grenzen ze zullen aanlopen.

¹Dr. Erik Claes is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding sociaal werk. Hij is projectleider van het PWO project 'Herstelrecht in Brussel'.

Dr. Iman Lechkar is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding sociaal werk.

Minne Huysmans is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding sociaal werk en orthopedagogie.

Nele Gulinck is docent en onderzoeker aan de HUBKAHO, opleiding orthopedagogie.

Tekeningen: Erik Claes

REFERENTIES

- Aertsen, I. (2006). The intermediate position of restorative justice: the case of Belgium. In I. Aertsen, T. daems, & L. Robert (red.), *Institutionalising Restorative Justice*. Cullompton: Willan Publishing
- Bourbeau, P. (2011). *The Securitization of Migration. A study of Movement and Order*. London: Routledge.
- Bradt, L., & Bouverne -De Bie, M. (2009). Victim-Offender mediation as a social work practice. *International Social Work*, 52 (2), 181-193.
- Braithwaite, J (1999). Restorative Justice: Assessing Optimistic and Pessimistic Accounts. In M. Tonry, *Crime and Justice: A Review of Research*. Chicago: Chicago University Press.
- Claes, E., & Van Daele, E. (2011). Vrijwilligers binnen een gematigde visie op herstelrecht. *Tijdschrift voor Herstelrecht* (3), 24-37.
- Christie, N. (1977). Conflicts as Property. *British Journal of Criminology*, 17 (1), 1-15.
- Holemans, D. (2012). *Mensen maken de stad*, Epo.
- Lamote, F. & Ampe, S. (2013). *Growfunding. concepttekst*.
- Nussbaum, M. (2011), *Creating Capabilities. The Human Development Approach*, Cambridge, Harvard University Press.
- Pali, B., & Pelikan, C. (2010). *Building Social Support for Restorative Justice*. Leuven: European Forum for Restorative Justice.
- Plyushteva, A. (2009). *The Right to the City and Struggles over Urban Citizenship: Exploring the Links*, Amsterdam Social Science, Vol 1 (3), 81-97.
- Storme, A. (2013). Kan 'sociale cohesie' de sociale cohesie redden? Maatschappelijke context en weging van een beleidsstrategie, *Opbouwwerk Brussel*, 108, 45-49.
- Walgrave, L. (2008). *Restorative Justice, Self-Interest and Responsible Citizenship*. Cullompton: Willan Publishing.